

April 2019 kondigde KVS voor het nieuwe seizoen *Dear Winnie* aan als ‘een bewogen terugblik op de geschiedenis van regisseur Junior Mthombeni’s vader als verzetsstrijder voor het Zuid-Afrikaanse ANC en vervolgens als vluchteling’. Is dat verhaal volledig verdwenen?

Fikry El Azzouzi: De inmiddels overleden vader van Junior schreef een brief aan Winnie Mandela om corruptie en onrecht aan te kaarten. Van daaruit zijn we vertrokken. De acht speelsters schreeuwen om hulp en willen hun hart luchten bij Winnie.

Wie is Winnie Mandela voor jou?

Ik was altijd onder de indruk van haar moed en mijn ogen zijn nog meer geopend na het zien van een documentaire over haar. Zij was degene die de kar trok tijdens de apartheid en ze heeft daar eigenlijk nooit de erkenning voor gekregen. Voor mij is zij het symbool van Zuid-Afrika, nog meer dan haar echtgenoot.

Schreef je een ode aan Winnie Madikizela-Mandela?

Dear Winnie is een eerherstel voor Winnie en tal van andere verzetstrijders, maar ook voor gewone vrouwen, die net als Winnie willen dat hun stem wordt gehoord. Die net als zij naar buiten treden bij onrecht.

Hoe bereidde je je voor?

Ik zag docu’s en las bio’s over haar en andere leden van ANC. Ik nam boeken door over de geschiedenis van de apartheid, over het leven met apartheid, van beide kanten, verdrukken en onderdrukten. Ik las romans van J.M. Coetzee, Damon Galgut en Nadine Gordimer. Ik heb ook een roadtrip door Zuid-Afrika gemaakt en onder anderen familieleden van Winnie ontmoet.

Dramaturg Erwin Jans noemt *Dear Winnie* episch theater: ‘een collectieve vertelling met een losse montage van scènes, met acteurs die in en uit hun personage glippen, met een mix van muziek, dans en zang, met een afwisseling van monologen en dialogen, met een directe en provocerende aanspreking van het publiek, et cetera.’ Mee eens?

Omdat het acht aparte verhalen zijn, - elke speelster vertelt haar verhaal en wat ze gemeen heeft met Winnie - plus dans, zang en performance lijkt het een montage van scènes, maar de betere kijker merkt wel dat het uiteindelijk een geheel wordt.

De provocerende aanspreking gebruiken we om te confronteren, om het publiek uit zijn comfortzone te trekken. Dat kan met een lach, een traan, medeleven en kwaadheid. We willen graag dat het stuk ook blijft hangen.

Je werk staat bekend om de mengeling van ironie, zelfspot, provocatie, directheid en engagement. Je parodieert hier zelfs Desmond Tutu. Waarom? Ik heb over hem gelezen en gezien hoe hij Winnie vernederde tijdens de waarheidscommissie... Ik mixte momenten uit Winnies leven en wantoestanden uit de huidige samenleving. Tijdens de repetitie vroeg ik de actrices-zangeressen of ze hun eigen naam wilden gebruiken in de voorstelling. Zodat ze misschien nog meer zouden kunnen meeleven met Winnie. En dat doen ze.

Martine Cuyt

credits

tekst: Fikry El Azzouzi
regie: Junior Mthombeni
muziekinstallatie en muzikale leiding: Cesar Janssens
met: Andie Dushime, Denise Jannah, Tutu Puoane, Ntjam Rosie, Alesandra Seutin, Jade Wheeler, Joy Wielkens, Mahina Ngandu, Cesar Janssens, Christophe Millet en Junior Mthombeni
beweging: Alesandra Seutin
stemadvies: Tutu Puoane
decor- en lichtontwerp: Stef Stessel
kostuumontwerp: Lieve Pynoo
geluidsontwerp: Peter Zwart en Patrick Van Neck
dramaturgie: Robbert Van Heuven en Gerardo Salinas
regie-assistent: Wim De Vries
externe blik: Ntando Cele

Dear Winnie Jr.cE.sA.r, KVS & NNT

Winnie Mandela in 1985

Winnie Mandela in 1985

Dear Winnie is een wervelwind van een voorstelling met acht prachtige, zwarte vrouwenstemmen, muziek en dans én een eerherstel voor de Zuid-Afrikaanse activiste Winnie Mandela (1936-2018). Jazzzangeres Tutu Puoane is de enige op het podium die uit Zuid-Afrika komt en apartheid aan den lijve heeft ondervonden. Pas tijdens het werkproces van de voorstelling leerde ze de ‘Moeder van de natie’ goed kennen en besepte ze hoezeer ze zelf therapie nodig had. Als tweede stem doet auteur Fikry El Azzouzi zijn werkwijze en gedachten uit de doeken.

Winnie Mandela in 1985

Dat er muziek zou zitten in het leven van Tutu Puoane stond in de sterren geschreven. De township bij Pretoria waar ze opgroeide heet Mamelodi – in vertaling: de moeder der melodieën – er werd gezongen en jazz gespeeld dat het een lieve lust was.

Winnie Mandela in 1985

Tutu, vergeef me deze openingsvraag die je vraagt te kiezen: Nelson of Winnie Mandela?

De twee (lacht). Ze hebben allebei in de respectievelijke omstandigheden hun best gedaan. Als ik dan toch moet kiezen ga ik voor Winnie. Dankzij haar heb ik een paspoort op zak en de vrijheid om overal naartoe te reizen. Zij was het die compromisloos en onafgebroken de straat opging en streed voor gelijkheid en vrijheid toen Nelson 27 jaar lang in de cel zat en andere ANC (African National Congres, opgericht om de belangen van de zwarte bewoners van Zuid-Afrika te behartigen, mc)-strijders in het buitenland verbleven. Zij vocht voor tastbare veranderingen.

Winnie Mandela in 1985

Wat was je beeld van Winnie voor de voorstelling?

Winnie Mandela was gewoon de vrouw van Nelson. Ik moet bekennen dat het pas tijdens het werkproces van *Dear Winnie* was dat ik haar beter leerde kennen. Wat een krachtige vrouw! Ik heb vele tranen geplengd toen ik films zag over apartheid en de documentaires over Winnie Mandela. Ik besepte dat ik therapie nodig had. Ik mag dan de enige met roots in Zuid-Afrika zijn, alle acht hebben we gehuild om te verwerken trauma’s. Winnie is voor ons allemaal een metaforische moeder.

Winnie Mandela in 1985

Het zal je niet onbekend zijn dat de “mother of the nation” bepaald niet onbesproken is in Europa: van ‘frauduleus’ tot ‘moordnares’ klinkt het. Haar status kreeg een stevige deuk toen ze in 1990 werd veroordeeld voor de ontvoering van (niet voor de moord op) de veertienjarige Stompie Seipei, die vermoedelijk het ANC had verraden.

Toen we in première gingen in Amsterdam en Rotterdam kregen we nogal wat over ons heen op

Winnie Mandela in 1985

Winnie Mandela in 1985

Twitter, wat dat betreft. We gaan geen onderwerpen uit de weg, ook Stompie Seipei is een scène in de voorstelling, maar ik wil mee uitdragen dat de negatieve berichtgeving over Winnie ook een bewuste en geraffineerde strategie was van het apartheidsregime, zoals ook de documentaire Winnie van Pascale Lamche toont. Winnie was het mikpunt van een samenzwering. Zelfs de publieke echtscheiding was, vrees ik, vooral geforceerd. Er zijn beslist veel leugens verteld over Winnie.

Winnie Mandela in 1985

Je was een kind tijdens apartheid. Was je bang?

Ik was niet bang. Het was vreselijk spannend, allemaal. Als ik van school naar huis liep, was er altijd wel wat gaande. Ik moest opletten voor het traangas van de agenten. Er was een staking van de taxichauffeurs, een protestmars van de studenten, er waren relletjes, ik zag jonge kerels die auto’s checkten of de boycot wel werd gerespecteerd (en er geen spullen waren gekocht waar dat niet mocht). Dat ging erg ver, hoor. Ik moet bekennen dat ik ben opgegroeid in een beschutte omgeving. Zonder vader, maar met een beschermende alleenstaande moeder die werkte én mijn broer en mij in haar eentje opvoedde.

Winnie Mandela in 1985

De strikte scheiding tussen zwart en wit dirigerde jullie leven. Maakte jij racisme mee?

Zeker weten. Na de afschaffing van apartheid in 1994 haast nog sterker dan daarvoor. We konden plots gaan waar we wilden, ook naar scholen die daarvoor alleen voor blanken waren. Mijn moeder, die voor haar werk bij IBM naar Johannesburg was verhuisd (en wij dus ook), was erg blij om de nieuwe, betere, scholen, maar al bij mijn eerste stappen in die nieuwe school voelde ik dat ik niet welkom was. De haat van de blanke lesgevers was zo voelbaar! Ik heb mijn moeder gesmeekt om terug te mogen naar mijn vorige school, waar ik wel een vriendelijke witte leraar had gehad: Mr. Anderson, oh mijn God, hij was zo aardig voor ons allemaal. Hij was een vaderfiguur voor de hele klas.

Winnie Mandela in 1985

Hoe ervoer je moeder apartheid en racisme?

Er werd nooit over gesproken. Eerlijk. Ik vermoed dat ze ons niet nog meer wilde belasten. De enige keer dat ik wat over apartheid heb vernomen was de dag van de begrafenis van mijn overgrootmoeder. Toen vertelde iemand dat die welgeteld een voormiddag voor een witte vrouw had gewerkt: toen ze ’s middags haar lunch in een metalen – uitsluitend voor zwarten – bord kreeg geserveerd, smeed ze dat naar de voeten van haar bazin en sprak: ‘Thuis eten wij uit porseleinen borden’. En ze vertrok. Ja, ik kom uit een familie waar de vrouwen hun mannetje staan.

Winnie Mandela in 1985

Winnie Mandela in 1985

Waren/zijn er ANC-strijders in je familie?
De anti-apartheidsactiviste Lillian Ngoyi (1911-1980) was een nichtje van mijn grootvader. Dichterbij is het activisme niet gekomen, vrees ik. Wij gehoorzaamden. Wij werkten en hoopten ’s avonds weer veilig thuis te komen. Wij liepen niet te protesteren. Wat niet betekent dat je het eens bent met wat er allemaal gebeurt. Je kunt ook intern verzet aantekenen.

Winnie Mandela in 1985

Zeï je meteen ja toen regisseur Junior Mthombeni je vroeg voor *Dear Winnie*?

Ja! Ik was ontzettend blij. In mijn naïviteit was ik ervan uitgegaan dat ik haar zou mogen spelen (lacht). Niemand speelt haar en allemaal spelen we haar een stukje. Ik heb er altijd van gedroomd om actrice te worden. Aan de universiteit van Kaapstad bestond destijds geen richting die muziek en acteren combineerde. Dus koos ik voor jazz en zang. Ik zong al jaren. In de township was altijd muziek – mensen zongen en musiceerden ook om hun leed te vergeten, denk ik. Ik zat in het kerkkoor en kreeg geregeld een solopartij. Als opa piano speelde, verzamelden de kleinkinderen zich rond hem. ‘All of you, be quiet, listen to Tortoise’ – zijn troetelnaam voor mij -, zei hij dan. Mocht ik soleren.

Winnie Mandela in 1985

Over troetelnamen gesproken: mensen vragen je vast naar die ‘Tutu’.

Vaak. Neen, niets te maken met de vorig jaar overleden mensenrechtenactivist Desmond Tutu. Mijn voornaam is een afkorting van Nontuthuzelo. Ik was niet droevig toen ik hoorde over zijn overlijden – de aartsbisschop was negentig – en evenmin toen van Winnie of Nelson Mandela op hoge leeftijd stierven. De dood heb ik al lang geleden spiritueel geaccepteerd. Jonge mensen die sterven maken me down. Ik heb vorig jaar twee vriendinnen in Zuid-Afrika verloren – gek genoeg niet aan covid-19, terwijl het virus daar flink heeft huisgehouden – niks vaccins beschikbaar, weet je wel.

Winnie Mandela in 1985

Wat is de stand van zaken in Zuid-Afrika momenteel? Hoe ver staat de *Rainbow Nation*?

Post-apartheid Zuid-Afrika een Regenboognatie? Laat me niet lachen. Tutu bepleitte na de eerste vrije verkiezingen in 1994 de *Rainbow Nation*, maar ik zie al die kleuren niet. Er is veel veranderd sinds 1990, zeker, maar het microracisme schuurt nog steeds onderhuids. Tegenwoordig is Kaapstad dé plek waar je de *white supremacy* het beste voelt. Toen ik in 2018 bij de bakker stond aan te schuiven, stak een witte (Afrikaner) vrouw me gewoon voorbij. Je moest eens weten hoe vaak ik in een winkel ben aangesproken, omdat ik als zwarte voor personeel werd aangezien.

Winnie Mandela in 1985

Winnie Mandela in 1985

In 2002 ging je studeren in Nederland, het land dat je gezworen had nooit te zullen bezoeken, en je ontmoette er een (witte) Vlaming, met wie je trouwde en kinderen kreeg. Je maakte in België carrière als jazzzangeres. Sinds 2004 woon je in Antwerpen, maar Nederlands kun je nog steeds niet aan.

Het Nederlands is voor mij de moedertaal van het Afrikaans en het Afrikaans is de taal van de onderdrukker, de Afrikaner. Natuurlijk heb ik die taal moeten leren op school, maar ik ging daar niet voluit voor: genoeg om mijn lagere school door te komen. Ik versta Nederlands, maar het blijft een taal die een trauma oproept. Ik hou het liever op Engels. Daar is in *Dear Winnie* ook rekening mee gehouden.

Winnie Mandela in 1985

Gaat *Dear Winnie* naar Zuid-Afrika?

Ik hoop zo van wel. Dat was ook het plan voor een bepaald virus roet in het eten gooide. Ook Zuid-Afrika kan nog veel leren over de krachtige Winnie die vrouwen uit de hele Afrikaanse diaspora heeft aangesproken. Onze boodschap mag beslist wereldwijd gaan.

Winnie Mandela in 1985

Wat is de/jouw boodschap?

Wat mij betreft: gezien worden. Ik wil graag gezien, opgemerkt worden in plaats van genegeerd of voorbijgestoken. ‘Excuse you!’, om Michele Obama te citeren. Zij was een keer ergens waar men haar niet herkende als first lady en ging met de kinderen aanschuiven voor een ijsje. En, ja hoor, ze werd straal genegeerd...

Winnie Mandela in 1985

Is *Dear Winnie* een politieke voorstelling?

Ik wil het woord politiek niet gebruiken, omdat er zoveel negatieve connotaties aan kleven. Ik noem het liever een revolutionaire voorstelling. Overigens, hoed af voor het open-minded en inclusieve team van de Koninklijke Vlaamse Schouwburg (KVS). We staan met acht gekleurde vrouwen op het podium, de regisseur is zwart, de auteur Marokkaans-Belgisch. Jawel, het voelde als thuiskomen. Ik beken: tijdens het productieproces zijn we alle acht op het podium activisten geworden.

Winnie Mandela in 1985

Alles politiek

Winnie Mandela in 1985

Voor (toneel)auteur Fikry El Azzouzi, is alle kunst politiek. Ook zijn tekst *Dear Winnie*: ‘Als bijvoorbeeld iemand zegt dat hij louter voor de kunst gaat en niets met politiek/engagement/maatschappij te maken wil hebben, dan is dat voor mij ook een politiek statement. Ik heb bij *Dear Winnie* nooit gedacht aan grote thema’s. Ik wilde een zo goed mogelijk stuk en een zo goed mogelijk verhaal vertellen.’